

lum peccatum esset talem scripturam retinere. At vero, si sententia feratur per verba, quæ culpam supponant, ut contra eos, qui alienas scripturas apud se retinent, vel qui contra conscientiam et absque Dei timore veritatem occultant, tunc signum est non ferri novum præceptum, sed censuram ferri ad corrigendum peccatum, vel ad extorquendam executionem prioris præcepti seu obligationis.

Tertia regula.

8. *Primum exemplum.* — Tertia regula sit: quando hujusmodi excommunicatio ab homine lata nec supponit gravem culpam in tacenda veritate vel occultanda scriptura commissam, neque etiam supponit priorem obligationem ad talem actum, neque illam valet inducere, vel simpliciter, vel in tali casu, tunc, etiamsi quis non respondeat seu obediat tali sententiæ, non ligabitur tali censura. Hæc regula ita generatim sumpta per se evidens est, quia posita hypothesi, quæ in ea supponitur, excommunicatio est nulla ex defectu causæ, quia si nec obligatio supponitur, nec de novo inducitur, nulla committitur culpa vel contumacia; ergo deest materia et causa excommunicationis. Ut tamen facilius possit hæc regula ad praxim applicari, oportet aliqua exempla seu modos in particulari proponere, quibus id solet vel potest contingere. Primus est si tale præceptum hominis injustum sit, vel excedens humanam facultatem. Censetur autem esse tale, quando præcipit revelare rem omnino occultam, quæ cedit in infamiam vel grave damnum alicujus, contra quem nec semiplena probatio, nec publicus rumor aut infamia præcessit. Item, si aliquis propria instrumenta, quæ apud se habet et tanquam sua legitime possidet, in favorem sui adversarii prodere cogatur, absque alia speciali causa, juxta c. 4 de Probationibus, ubi Abbas, Decius et alii id latius declarant. Item, si præcipiat denunciare fratrem etiam ante præmissam correctionem secretam, quando nec deest spes emendæ per illam viam, neque agitur de alterius damno vel publico periculo vitando. Item (quod perinde est) si præcipiat denunciare delinquentem, etiamsi emendatus sit et in futurum non timeatur periculum aliquod nec damnum commune vel tertiæ personæ. Qui casus et similes sunt frequentes in hac materia; eos tamen exponere non est hujus loci, in quo non agimus de conditionibus, quas lex seu præceptum in omni materia

requirit, ut justum sit; hoc enim præcipue spectat ad materiam de justitia, et per alias etiam vagatur. Sed agimus de conditionibus requisitis, ut excommunicatio liget, quarum una et potissima est, ut præceptum sit justum. Ob hanc ergo causam non disputabo hoc loco de fraterna correctione, et quando sit injustum præceptum illius ordinem transiliens, quæve exceptiones in hoc locum habeant, quod agitur in 2. 2, quæst. 33. Neque etiam disputabo, quando juste procedat judex interrogando de delictis occultis, vel generatim omnino, vel speciatim omnino, vel speciatim ex parte delicti, generatim vero ex parte personarum, vel e contrario speciatim de persona, et generatim de delictis ejus, quæ omnia fuse tractantur in 2. 2, quæst. 67 usque ad 70, et videri potest Soto, in lib. 5 de Justit., quæst. 4, et sequentibus, et Navarr., in cap. Inter verba, coroll. 84, et in Rubrica de Judiciis, a num. 77, et in Summ., cap. 48, num. 38 et sequent.

9. *Secundum exemplum.* — Secundum exemplum est, quando præceptum quidem judicis de se justum est, tamen aliquis non potest illud exequi sine gravi detrimento; tunc enim excusatur ab obligatione præcepti, et consequenter ab excommunicatione. Est communis opinio, ut patet ex Navarro, c. 17, num. 57, cap. 24, num. 12, et cap. 25, n. 5; Soto, Relect. de Secreto, membr. 2, quæst. 6, dub. 5; Cordub., in Summ., quæst. 63 et 64. Et ratio est, quia præceptum humanum non obligat cum tanto discrimine, neque esse debet de re nimis ardua et difficili, ut constat ex materia de legibus, nisi propter commune bonum aliquando id expediat; igitur, si sub excommunicatione præcipiatur alicui, ut exhibeat proprium instrumentum in alterius commodum, et id facere non possit sine magno detrimento, vel in vita, vel in fama, vel in aliis bonis, non tenetur scripturam exhibere, excepto casu publicæ necessitatis boni communis (quem semper exceptum esse suppono). Confirmatur, quia judex secularis in eo casu non posset juste cogere talem personam ad exhibendam scripturam, vel si cogat ex falsa præsumptione, quia non credit detrimentum alterius, ille non tenetur parere, sed licet ei subterfugere, et occultare quantum potuerit, quia est nimis acerbum et superans quodammodo humanas vires, obligare aliquem ad subveniendum alteri cum tanto damno et incommodo proprio; ergo nec judex Ecclesiasticus potest in eo casu ner

censuras obligare, tum quia ejus præceptum etiam est humanum, ideoque in eo procedit eadem ratio vel etiam major, quia decet esse ejus præceptum magis pium et moderatum; tum etiam quia, ut supra dicebamus, judex Ecclesiasticus in causis solum utitur sua potestate, quando secularis non potest, eo quod occultæ sint personæ; ergo non plus potest Ecclesiasticus judex circa occultas personas, quam posset secularis circa manifestas. Quin potius tanta esse potest famæ aut aliorum honorum jactura, ut a reddenda etiam aliena scriptura quempiam excuset; nam etiam alias res alienas non tenetur homo restituere cum tanto dispendio, ut ex materia de restitutione constat; ergo eadem ratione, nec scripturam reddere aut manifestare tenetur.

10. *Tertium exemplum.* — Non incurritur excommunicatio in occultanda persona sibi valde conjuncta. — Limitatio prædictæ doctrinæ. — Tertium exemplum est: si testimonium ferendum sit contra personam sibi valde conjunctam, licet edictum generaliter proponatur, ut quilibet revelet patratorem talis delicti, et omnes aliæ conditiones ad justitiam talis præcepti necessariæ concurrant, nihilominus pater non obligatur ad revelandum filium, aut e contra, nec maritus uxorem, aut e contra, nec frater fratrem, quia et id, per se loquendo, est valde difficile, quia quodammodo est ferre testimonium contra se ipsum, et non est sine aliqua propria infamia vel alio gravi incommodo. Unde in c. 3, 4, quæst. 3, ex lege 4, ff. de Testibus, cavetur, *ne invito denunciatur, ut testimonium litis dicat adversus socerum, generum, vitricum, privignum, sobrinum, sobrinam, sobrinum natum, eosve qui priori gradu sunt.* Ubi etiam excipiuntur liberti, et patroni inter se, et respectu suorum cognatorum in eisdem gradibus. Si ergo leges civiles hos excipiunt, ne judices seculares eos invitos ad testimonium ferendum cogant, a fortiori Prælati Ecclesiastici, qui ferunt excommunicationes hujusmodi, quasi in subsidium et adjutorium ipsorum judicum, quando ipsi non possunt procedere propter incertitudinem personarum, non debent neque possunt easdem personas excommunicatione obligare. De qua re legi potest Navarrus, in cap. Inter verba, concl. 6, corollar. 66, a n. 412, et in Summ., cap. 44, num. 12, et cap. 25, n. 49. Et ex eo colligi possunt limitationes, nimirum nisi in causa fidei, aut læsæ majestatis, et similes, quæ non hoc loco, sed in materia de testibus explicandæ sunt.

11. *In quibus præterea casibus excusetur quis a revelando secreto, l. Crimine.* — Quarto a fortiori excusantur personæ omnes, quæ ita rem norunt, ut licite non possint eam revelare; hujusmodi est in primis, qui talem rem in confessione novit. Qui casus nullam admittit exceptionem, ut superius suo loco dictum est. Item qui rem novit per consultationem secretam aut ratione officii, quo obligatur ad defendendum jus talis partis, ut est advocatus aut procurator, quia alias non possent homines secure alios secreto consulere aut per alios sua secreta negotia tractare. Excipiendum vero est, nisi quis velit illo secreto uti in reipublicæ perniciem vel grave damnum alicujus proximi; De qua re late Navarrus, dicto corollar. 66; Soto, et alii supra citati. Et huc etiam spectat (quod iidem auctores notant), si quis cogatur denunciare eum, contra quem nullum testem afferre potest, quia id potius est infamare, quam juridice denunciare. De qua re est optima Pontificis decisio in cap. Qualiter et quando, 4, de Accusationibus, ibi, *Exceptis occultis criminibus.*

12. *Quintum exemplum.* — Quinto loco addere possumus, excipi etiam eos, qui non comprehenduntur sub verbis edicti in proprietate sumptis, vel licet cortice verborum comprehendi videantur, non tamen re ipsa per legem intenta seu quæ intendi debuit. Hinc si per edictum præcipiatur, ut qui habet talem scripturam, eam prodat, qui habet ejus transumptum, non vero scripturam authenticam, non tenetur illud prodere, quia nec sunt idem, neque in judicio facit transumptum æqualem fidem, ut est vulgare in jure; item si quis præcipiatur revelare qui talem rem accepit, et mihi constat hunc accepisse, non tamen teneri ad restituendam ipsam, quia non omnino injuste, sed ad recompensandum aliud debitum illam accepit, ille non tenetur revelare, quia revera non scit quod intenditur vel intendi debet, scilicet injustam acceptionem et ad restituendum obnoxiam. Et idem est, si novit alium quidem esse debitorem seu rem accepisse, nunc autem propter impotentiam excusari a reddendo, etiam ipse excusabitur a denunciando vel manifestando, quia jam cessat formalis ratio præcepti in re, ut dicti auctores docent. Idem est, si noverit rem talem fuisse alienam, jam vero esse justam præscriptam seu usucaptam juxta generalem doctrinam de restitutione, et dominio, et videri possunt, quæ Covarruvias tractat, in reg. Possessor, § 2; Navarr., in Sum., c. 17,

num. 114. Qui ex parte dissentire videtur, sed sine sufficienti fundamento. Videri etiam potest Soto, lib. 4 de Just., quæst. 5, art. 4, et lib. 5, q. 2, art. 1 et 3; et Petrus Navarr., lib. 3 de Rest., cap. 1.

13. *Quando consummetur contumacia contra edicta præcipientia, ut intra tot dies fiat hæc manifestatio.* — Ultimo est circa hæc edicta animadvertendum, solere ferri sub certo numero dierum, ita ut intra sex dies, v. gr., reveletur quod præcipitur, sub excommunicatione ipso facto incurrenda, qui numerari debent ab eadem die et hora, qua edictum profertur, neque incurretur excommunicatio, donec tot dies naturales integre compleantur, quia ille terminus positus est, ut in eo liceret differre executionem, et consulere, et expendere, quid et quo modo agere oporteat. Unde quamdiu ille terminus elapsus non est, non potest talis persona vere dici contumax. At vero elapso termino et nulla interveniente justa excusatione, statim incurritur excommunicatio; supponimus enim et fuisse hac intentione latam, ut ipso facto incurratur, et modo justo vel saltem sufficiente ad valorem ejus, id est, cum debita præmonitione et cum illa clausula justificativa: *Si te gravatum senseris, intra talem terminum compareas*, de qua videri potest Navarr., in c. Cum contingat, de Rescriptis, et consil. 13, de Cleric. excom. ministr., et quæ de excommunicatione lata pro futuris culpæ notat Covarr., in cap. Alma, part. 1, § 10, n. 4 et 5, et supra etiam diximus tractando de censuris in communi.

14. *An finito termino in edicto præscripto finiatur ejus obligatio.* — *Corollarium.* — Interrogabit autem aliquis, an, elapso illo termino, cesset obligatio, vel semper teneatur aliquis obedire edicto, nec possit absolvi, donec illi satisfaciatur. Respondeo, per se loquendo, et ex vi formæ talis præcepti obligationem durare, sicut præcedenti sectione dixi de obligatione restituendi seu solvendi debitum, quia ille terminus non est ad extinguendam, sed tantum ad differendam obligationem. Dico autem *per se*, etc., quia si intercedat ratio aliqua, ob quam mandatum extinguitur, aliud erit; ut si mandans moriatur; nam, ut superius tractavimus, excommunicatio ab homine per sententiam lata, illo mortuo, extinguitur. Idemque est, si amoveatur vel suspendatur ab officio; et si edictum in visitatione proferatur, solum censetur durare tempore visitationis. Quanquam in

hoc intentio præcipientis et usus maxime attendendus est. Ex quo inferri potest, si quis propter ignorantiam intra præfixum terminum non respondeat, postea teneri ad comparandum, quando illi de mandato constiterit, quod sine causa negavit Armilla, verb. *Excommunicatio*, num. 34. Et ratio est, quia illa obligatio durat; ergo quamvis ille propter ignorantiam excusatus fuerit, postea obligabitur. Probabile tamen censeo illum non teneri ad comparandum statim ac edictum novit, sed infra terminum æqualem in edicto concessum, quia non debet esse peioris conditionis. Et eadem ratione, si quis propter impotentiam vel alia incommoda excusatus fuit, ne responderet, ablato impedimento tenebitur postea, si præceptum nondum est extinctum; et illi non oportebit novum terminum concedere, quia jam habuit scientiam, ut posset toto illo tempore deliberare vel consulere, si necessarium esset.

DISPUTATIO XXI.

DE EXCOMMUNICATIONIBUS PAPÆ RESERVATIS IN BULLA CŒNÆ DOMINI.

Accedimus jam ad explicandas in particulari excommunicationes ipso jure latas, quas in duas classes principales distinguimus, scilicet in eas, quæ Papæ reservatæ sunt, et eas, quæ Episcopales dici solent. Rursus priores subdividuntur in eas, quæ in Bulla Cœnæ singulis annis feruntur, et eas, quæ jure Pontificio latæ sunt, præsertim jure communi; quibus, si fieri possit, adjungemus eas, quæ nonnullis decretis extra commune jus, quæ motus proprii dicuntur, latæ sunt, qui motus proprii novissime editi sunt et collecti Romæ a tempore Gregorii VIII usque ad Sixtum V, ultra quos e posterioribus Pontificibus aliqui additi sunt. Ex eis vero multi sunt in causis particularibus vel ad certas personas destinati, de quibus nihil dicere oportebit. Alii vero sunt leges perpetuæ et pertinentes ad universam Ecclesiam, ex quibus, si non omnes, præcipuas tamen excommunicationes ipso jure ferentes annotabimus. In præsentem ergo disputationem excommunicationes, quæ in Bulla Cœnæ Domini continentur, declaraturi sumus. Et primum præambula quædam ad intelligentiam totius Bullæ et omnium sanctionum ejus præmitteremus; deinde singula capita excommunicationum, et tan-

dem ea, quæ post censuras in dicta Bulla adjiciuntur, declarabimus.

SECTIO I.

Quales sint censuræ in Bulla Cœnæ latæ.

1. *Utrum excommunicati Bullæ sint ab homine, an a jure.* — Dubium non est de specie censuræ, quia notum est in omnibus casibus illius Bullæ præcipue ferri excommunicationem majorem, quamvis interdum aliqua alia adjungatur, ut interdictum, etc., quod præcipue fit, quando in communitatem ferenda est censura, quia in illam non fertur excommunicatio, ut suis locis annotavimus. Sed inquiri potest de qualitate et gravitate illius excommunicationis. Et primo an censuræ sint a jure vel ab homine. Olim enim censebantur esse tantum ab homine, quia non per modum statuti, sed per modum cujusdam sententiæ singulis annis proferuntur. Unde conseqebatur, mortuo Summo Pontifice, totam illam legem et omnes ejus censuras expirare, quia hoc commune est omni sententiæ latæ ab homine. Ita docuit Soto, d. 22, q. 2, art. 3. Verumtamen a tempore Pii V additur in prædicta Bulla hæc clausula: *Volentes præsentis nostros processus, ac omnia, et quæcumque his litteris contenta, quousque alii hujusmodi processus a nobis aut a Romano Pontifice pro tempore existente fiant aut publicentur, durare, suosque effectus omnino sortiri.* Juxta quam clausulam censura hæc ex se perpetua est, in quo jam naturam statuti seu legis imitatur; nam, ut vidimus, statutum differt a sententiâ generali in perpetuitate, præsertim in iis, quæ a Pontifice Summo feruntur; nam lata ab inferioribus alias habent differentias. Et ideo Navarrus, in Summ., cap. 27, num. 74, existimat has censuras jam dicendas esse latas a jure.

2. *Discrimen inter censuram latam per Bullam et per legem.* — Aliqua tamen differentia intervenit semper inter hanc sententiâ, etiam prout nunc fertur in Bulla Cœnæ, et legem, quod lex etiamsi iterum atque iterum feratur circa eandem rem cum variis circumstantiis, non cessat, nisi per posteriorem revocetur, vel aliquid ei contrarium statuatur; at vero Bulla Cœnæ, statim ac subsequens publicatur, cessat ipso facto, etiamsi non revocetur, unde si quid in posteriori omittitur, simpliciter sublatum censetur, etiamsi id expresse non revocetur, nec decla-

retur; hanc enim vim habent verba illa: *Quousque alii similes processus*, etc. In hoc ergo differt hæc censura ab ea, quæ proprie dicitur *a jure*; et ideo singulis annis promulgatur per modum generalis sententiæ; in reliquis vero omnibus, quæ ad rem spectant, parum refert eam *a jure*, vel *ab homine* vocare, excepta quadam absoluteione ab aliqua censura in prædicta Bulla contenta, de qua infra videbimus. Certum tamen esse debet excommunicationes omnes in hac Bulla latas tales esse, ut ipso facto incurrantur. Propter dictam vero causam præsentem disputationem prosequimur, juxta tenorem Bullæ latæ a S. D. N. Clemente VIII, anno 1595; nam in posterioribus nihil mutatum invenimus: sicut Navarr., in Summ., cap. 27, num. 54, cum prius alias exposuisset, eam declaravit, quæ suo tempore ultimo loco fuerat a Gregorio XIII promulgata.

3. *Per Bullas Cœnæ Domini non multiplicentur censuræ circa idem crimen.* — *Imo nec per alia jura lata.* — Ex hac doctrina colligitur, propter multiplicationem harum Bullarum non multiplicari censuras circa idem crimen, quandoquidem adveniente posteriore, priores omnes cessant. Imo addit Navarrus, citato loco, quod excommunicationes per alia jura latæ, in prædicta Bulla pro ejusdem criminibus repetitæ non multiplicantur, sed solum additur eis reservatio. Quod latius tradit idem Navarr., cap. Ita quorundam, de Judæis, notab. 11, in Glossa ult., num. 4 et sequent., et præsertim num. 37, usque ad finem. Et est quidem satis pia, et probabilis sententiâ; nam si hujusmodi censuræ Bullæ a jure judicentur, non est verisimile censuras latas diversis juribus pro eadem causa, seu pro eadem prohibitionem, seu in eadem specie, multiplicari numero, præsertim quando ab eodem legislatore feruntur (voco autem eundem legislatorem non in persona, sed in dignitate, ut a Summo Pontifice); alias quot essent jura excommunicantia, v. gr., hæreticos, tot illi excommunicationes incurrerent, et sic de aliis peccatis, quod tamen incredibile est, et præter communem sensum.

4. At vero, si excommunicationes Bullæ censentur ab homine, nonnulla potest esse major dubitandi ratio. Verumtamen etiam illo modo censeo non multiplicari censuras, quia quoties homo profert sententiâ excommunicationis in causa, in qua jure ipso lata est, non censetur novam censuram ferre, sed